

Esenă Stoiadinovici

Acolo era un râu care curge către Dunăre, Radimnuța. Și aici e un colț din curte. Asta e la Radimna, casa, dar e cu țiglă, nu e așa cum a făcut Zeno, cu trestie acoperită. A fost casă mare și grădină frumoasă, dar nu am avut ce să fac, nu a vrut fata să rămână acolo. [Râde.]

Ei, asta merge, deja... Păi nu trebuia să spun asta, atunci.

Păi, la noi e așa. Când se nasc copiii, dacă se naște un băiat în casă, tatăl băiatului iese și spune „toți pereții cântă”. Iar când se naște o fată „toți pereții plâng”. Și am întrebat de ce. Fiindcă băiatul, când se naște, aduce nevastă cu zestre, dar fata, când se naște, trebuie să-i dea zestre și pleacă din casă.

Și atunci copiii, când cresc... Și atunci, la opt zile, copilul trebuie botezat. Nu iese din cameră până când nu este botezat.

Și a treia noapte, a fost înainte, era bătrânii, eu nu am apucat asta... A treia noapte stăteau trei femei să audă soarta. Ursită se spune românește.

— Și în sârbește?

[Pauză mare.]

— Și copiii, dacă cresc puțin mai mărișori, dacă primesc haine noi, sau îmbrăcăminte, nu au voie să le îmbrace până duminică, atunci când merg la biserică. Copiii se jucau pe malul râului. Iarna aveau săniuțe și era movilă în sat care ne urcam sus... Asta și eu m-am dat cu săniuța. E o stradă sus, asta jos și râul e la mijloc: și din sus, drept în râu. Se prinde pește... Îl prin copiii cu mâna, se bagă, așa sub rădăcinile sălciiilor. Și cresc copiii, au crescut, dar nu au știut de filme... Doar de joacă. Așa era un bici, făcut cu ață și un triunghi, așa, unde se aduna ața și i se dădea drumul și fugeai cu el pe stradă, așa. După aia era *Kacike*. Era așa, u fel de băt făcut, ascuțit la amândouă locurile; și se face în pământ gaură și se lovește, se lovește și cine poate să-l ducă mai mulți metri, ăla câștigă.

— Povesteți-mi, vă rog, despre viața dumneavoastră când erați mică!

Am fost două surori. Sora mai mare a fost cu trei ani mai mare decât mine, dar niciodată nu m-a iubit. Nu știu de ce totdeauna mă bătea. Și mă apărau părinții și strigau pe ea... Când veneau, de Crăciun, întotdeauna primeam un pom de Crăciun în fereastră...

Nu era mare, era mic. Și pe o parte era îmbrăcăminte la una, pe o parte cadourile la alta. Și un vecin venea, cu mustață era făcut, și bătea la geam și dădea din clopot. Și noi prin toată camera, până ajungeam la fereastră făceam rugăciuni ca să primim cadouri.

Și o întrebam pe mama, în primul rând, cum am venit noi. Și ne-a arătat un coș, acolo, pe casă. Pe coșul ăla venea barza și ne-a adus învelite în pernă și cu ciocul ne lăsa jos și mama ținea învelite mâinile și ne primea. Și așa am venit pe lume.

Și atunci, în fiecare sâmbătă, este un oraș, Moldova Nouă, unde bunica avea niște bani în bancă. Și mergea sâmbăta să scoată dobânda. Și din dobânda aia, totdeauna cumpăra ceva. Și când ajungem... Asta a fost altă poveste cu nașterea noastră... Când ajungeam la marginea orașului, era un cartier de țigani. Când ajungeam acolo, noi cum stăteam, ea avea o pătură și trebuia să ne culcăm jos și să ne acopere cu pătura aia, să nu ne vadă mama, căci am fost cumpărați de la țigani, și să nu ne vadă mama, dintre țigani, să ne ia. Până treceam de cartierul țiganilor. Și pe urmă intram în oraș... Atuncea era altfel... Ne duceam într-un magazin. Țăla era neamț și asta am reținut eu, că bunică-mea, când intra înăuntru, ăla îi spunea *kiss hand*. Și tot am întrebat ce e aia. Și atunci ea începe să spună... Numai eu spun greșit: *ein kilo kafe, zwei kilo zucker* și noi tot așa spunem.

Și când veneam acasă, părinții, mama vorbea ungurește și sârbește; tata vorbea ungurește, nemțește, sârbește, românește, rusește... cinci limbi a știut. Și atuncea, când voiau să plece undeva, ei întotdeauna vorbeau în limbă străină, ca să nu știm noi, ca ă nu mergem și noi cu ei. Și după aia, când am învățat noi românește, la școală, ei plecau și mama sau tata spuneau „eu mă duc”. Dar noi, „și eu mă duc!” Și așa că nu au mai putut să vorbească în nici o limbă străină.

— Deci ce limbă ați învățat mai întâi să vorbiți?

— Românește la școală; și acasă am vorbit sârbește. Bunica vorbea nemțește, mama ungurește și tata toate limbile le vorbea.

Și așa că ei, pe urmă, ne-au cumpărat nouă dicționar de limba germană. Dar nu a fost nici o familie în sat, n casă nu s-a vorbit și nu am putut să învățăm limbă străină. Decât românește la școală și sârbește în casă și în sat. În sat multă lume nu a știut altă limbă decât sârbește.

Și cu vecinii ne-am jucat foarte frumos. Erau copii cu care făceam păpuși din cârpe; cusute și le făceam frumoase și ne jucam cu ele. Și ce ne mai jucam, știu io...

Și atunci, bunica noastră s-a dus în Biserica Albă și ne-a cumpărat păpuși. Mie și lu soră-mea. Eram mărișoare. Cu cap de porțelan, mari. Și atunci ni s-au făcut paturi... Niște lădițe au fost mici, și ne puneam în curte, în grădină, aveam un colț, în curte, cu flori și acolo puneam pătuțul ăla, cu păpușile și eu pe a mea și sora mea pe a ei. Și au venit porcii din câmp și mi-au mâncat păpușa. Și am fost supărată pentru păpușă. Și săraca bunica a trebuit să meargă din nou și să cumpere, dar a cumpărat mai mică. Așa că eu am rămas cu păpușa mai mare, că eu pe a mea am luat-o, numai pe a lu soră-mea au mâncat-o. Pe urmă trebuia să i-o dau ei pe cea mare și eu să rămân cu amică.

De obicei aveau copiii, în sat, păpuși din acestea?

Nu. De fapt, n sat au fost trei familii: a fost popa, învățătorul și părinții mei au fost comercianți. Deci trei familii numiți... De fapt noi nu ne-am ținut intelectuali, noi am trăit copiii de țărani și nu ne-am deosebit, niciodată nu am deosebit pe cineva, ne jucam cu toți.

Spunea bunica mea... Adică nu bunică, străbunică. De fapt mama lu mama. Și ea avea o fată care i-a murit. Și fata aia nu a mâncat nimic. Și vecina tot spunea — Vecina aia avea vreo cinci copii. — Și aia tot spunea: „Nu știu cum vă plângeți că nu mănâncă Alina, așa-i spunea, la dumneavoastră, că la mine așa de bine mănâncă. Și bunica, atunci, ce să facă? A trimis alimente acolo. Și ăia mâncau jos și, așa, din strachină de pământ. Și, atunci, s-a dus și s-a ascuns și se uita prin geam. Când a văzut ea că fata ei se bate pe lingura lu ăia ca să ia ea bobul de fasole, că boabele zburau, nu erau multe. Și ea, atunci, a venit acasă, a luat fasole și i-a dus la femeia asta și a spus: „Fierbe și dă-i și ei să mănânce!”

Și atunci, aveam o vecină peste drum, făcea un mălai!!! La noi nu s-a făcut mălaiul, fiindcă ai mei luau de la moară saci cu făină și făceau pâine în cuptoriță. Și ăia, peste drum, ei cumpărau porumbul și făceau mălai. Mălai așa fain, rotund și galben. Și făceau mălai și ridicau dune în pat și, învelit în prosop, îl puneau acolo, să stea cald. Și întotdeauna când ne duceam, mălai voiam. Și vecina ne dădea, sărăcie din sărăcia ei, ne dădea câte o bucată de mălai. Și veneam acasă și ne ridicam undeva, pe vreun dulap, ceva, și ascundeam mălaiul, ca să mâncăm. Ne-a prins. Când ne-a prins ne-a întrebat „ce e cu asta?” Și noi am spus „de pomană ne-a dat și nouă mălai”. „Nu se face așa! Ia tăiați

voi pâine și duceți! Și așa ne-a dat câte o felie de pâine și așa am dus la baba Mara pâine pentru mălai. Și în fiecare zi am dat pâine ca să ne dea mălai.

Și la noi în sat, când făcea o vacă vițel, un vecin, venea și aduna toți copiii a treia, a patra zi, la *grușavina*, se zice. Și acolo, laptele e încă proaspăt. Și se făcea mămăligă și se pune jos și atuncea noi toți ne așezăm jos — dar mergem cu lingură de acasă — și acolo ne punem jos și mâncăm și, atuncea, ne pune un cearșaf din ăsta alb pe cap și stropea cu apă deasupra noastră și se strigă „să aibă vaca lapte cât apa și vițelul să nu împungă!”

Ne luau, când era sărbătoare, că înainte nu era, așa, Cămin, ne adunau pe noi, mici, ne luam fiecare câte una și ne jucam *ulcici*, așa se spunea. Fiecare mare ține pe una mică în față, așa în horă. Și atuncea unul vine și cere să cumpere oala. „Daite mne oloncea [????]” Și când îi plăcea una, o cumpăra. Și asta a fost joc.

Părinții dumneavoastră ce fel de negustorie făceau?

Tatăl meu a fost comerciant. A fost în Serbia ucenic trei ani și după trei ani a mai fost șase ani calfă. În Serbia, la Biserica Albă, la un neamț. Că el de acolo a învățat nemțește și știa atâtea limbi. Și ne povestea el cum a fost. Că acolo, patronul, vindea magazinul și cumpăra altul. Și ei au fost puși calfe și șegârți. Că el era la spițerai, la vopsele, la astea. Și toate pungile le-a pus și, spune, a pus țiglă, pământ, tot felul de pământuri a pus și a aranjat și a umplut magazinul. Patronul l-a vândut cu bani scumpi, dar nu era marfă de calitate. El nouă ani a stat acolo.

Iar mama, ea a învățat meserie, croitorie. Și croitoreasa era așa, cam ca un învățător în sat. Ea lucra pentru trei sate. A fost o croitoreasă pe trei sate. Toate fetele veneau la ea când aveau ceva mai bun de lucrat. Și noi, și eu și soră-mea am învățat de la ea meserie. Mama, în fiecare an, a ținut câte două – trei fete ca ucenice. Ei, le aduceau părinții ăloră câte un car – două de lemne, ca să le învețe fata. Și iarna lucram mult. Mama a lucrat și paltoane cu blană. Și aveam un vecin cojocar care venea cu cuțitul lui și ne tăia blana, căci cu foarfeca nu se poate tăia. Și puneă blană la mâneci, la tot. Și rochii și tot făcea... Foarte bună croitoreasă a fost. Șin Șușka, din Pojejena, din Leskovița veneau peste pădure la ea. Și odată ce am pățit... Era la Leskovița, la Sfântul Ilie e rugă. Fiecare fată care atunci intră în joc, joc, așa spuneam noi, dans, fiecare fată trebuie să aibă câte două rochii noi. Și veneau la mama și le făcea rochii pentru ziua aia. Stăteam și

noaptea și ziua, lucram și le făceam. Și odată am făcut la una fustă plisată. Și cum mergea cu ea peste pădure, ca să nu se șifoneze, am lăsat-o în însăilături. Am lăsat tot. Și s-a dus și de la noi mergeau mulți la nideie, acolo ca musafiri. Și mama a întrebat: „Cum îi stă rochia la aia, cum îi stă rochia la aia?” Când, aia nu a îmbrăcat rochia. A venit mâine zi cu rochia înapoi că nu i-a terminat rochia. Și am scos firțu [Râde.] și i-am dat rochia. Nu s-a-mbrăcat în rochie că n-a fost desfăcut firțu.

De unde își alegea modelele?

Aveam, aveam modelist. Aveam reviste și... Eu nu știu, eu cred că nu aș putea să fac așa. Într-o cameră, că aveam multe camere acolo, era ca la magazin. Eu nu știu cum a știut care era materialul cui și ce model vrea. Poate că și desena, nu mai știu, dar știa la fiecare bucată ce model vrea.

Și revistele de unde la aveai?

Revistele le-am avut tot din Serbia. Procura două – trei reviste și de acolo făcea și le mai inventa ea... Mai vedeau una de la alta, mai îți aduce o roche care îi place.

Stăteam așa, și tăiam câte puțină pâine și atunci eu spuneam „*Hristos posredni nas*” — „Cristos e în mijlocul nostru!” Iulia spune „*Esti budet!*” — „Să fie!” Și atuncea îl rupem și floarea — întotdeauna fac să-i rămână ei floarea asta —, ca să îi meargă bine, ca să fie cu noroc.

Deci mama a fost croitoreasă, ne-a crescut pe noi două, nu putem să-i mulțumim că ne-a dat o educație, o meserie, a avut grijă de noi. Întotdeauna eram bine îmbrăcate. Nu eram cu ce știu eu ce mățasuri scumpe și fine, dar întotdeauna am avut lucruri frumoase. Și atuncea, soră-mea, după ce a terminat șapte clase a fost dusă la Oravița la Școala de Menaj. Iar eu, am făcut șapte clase și după aceea, când s-a înființat colectivul, în magazinul nostru, în mobila noastră, a fost deschisă cooperativa de consum cu acționari. Și atunci pe mine m-au ales vânzătoare. Șaispe ani am lucrat la cooperativă ca vânzătoare. Am făcut curs, la Timișoara, după aceea. Am făcut curs pentru telefoniste, am făcut curs pentru secretare, că au am fost și secretară la școală.

La înființarea colectivului, atunci a fost înființată cooperativa de consum cu acționari. Am fost gestionară. Și se ducea, treizeci și cinci de kilometri sunt până la Oravița, unde era magazie și cu căruța mergeam, aduceam marfă. Marfa s-a împărțit pe acționari. Aveam un consiliu, în magazin, care hotăra cum să se împartă marfa. La fiecare

acționar trebuia să fie împărțită. Și primeam un vig de pânză pentru toți acționarii. Și nu renunța nimeni. La fiecare de un prosop i-am tăiat! Și când am făcut școala de cooperatie și mi-a dat să măsoar, mi-a dat peste mână. Mi-a spus: dacă o să faci așa, n-o să ai la toți să dai. Că eu făceam așa. Trebuia să întinzi, așa, când tăiai, ca să ajungă. Și la Oravița, când te duceai, trebuia să duci notă de comandă, factură și banii, să nu uiți banii. Și așa a mers cu cooperativa. Și ceartă... Și nu aveam orar. Numai venea unul care cumpăra de doi lei țigări. Pleca la lucru și vine... Magazinul era aici, în colț și el vine la geamul unde stăteam, să vin să-i dau țigări Zic: „e ora de închidere, e prânzul!” „El nu e domn, să mănânce la prânz!” El voia de doi lei țigări. Am avut și babe care veneau să cumpere un ac. Și trebuia să îi pun toate acele pe tejghea și ea alegea: ăsta avea urechi mici, ăsta are urechi mari... Trebuia să ai răbdare. Eu așa de răbdătoare am fost și bună, acuma sunt așa de rea... Recunosc! Așa am pățit cu cooperativa cât am fost la cooperativă.

Ați prins anii când se vindea pe cartelă sau pe puncte?

Nu. Pe acționari: aveam tabel, hotăra comisia și pe baza comisiei împărțeam marfa la acționari. Era greu, era greu și de adus marfa. Și aveam cenzori. Și unul din cenzori era leneș, că nu poți să spui la unul care nu are ce să-i ajungă că e harnic. Și niciodată nu a avut costum de sărbători. Și când începea hora, că în fața casei noastre juca hora... Și când începe, după masă, hora, atunci el vine cu registrul să-mi facă control. Și atunci, eu, în loc să stau și eu să văd hora, eu trebuia să stau să stau cu el să facă verificare.

După aici nu știu cum s-a terminat. Nu le-a prea convenit... A ieșit ce a ieșit, așa că am ieșit din cooperativă și am fost chemată de la Consiliul Popular la școală, la trei kilometri a fost, la Pojejena ca secretară. Și m-am dus acolo, dar acolo nu am lucrat decât un an.

Aveam un director, nevasta lui era educatoare și ei erau din Regat, din Oltenia. Și erau plecați cu săptămânile. Trebuia să țin locul lui... Nu era nimic, decât să spun copiilor „ieșiți”, „Plecați” sau „stați cuminți” și pe e trebuia să o înlocuiesc. Eu tare m-am chinuit în viață. La grădiniță. Și am avut copii ca începători. Mamele lor m-au iubit. Ca eu îi țineam cu povești... Cum trebuie să se spele pe mâini, cum trebuie să face... Așa, cum i-am putut eu educa. Am avut o fetiță, și acuma este, aia, a lu Vrăijtoru, și atâta de rea a fost, că școala avea două intrări, și eu, dacă stăteam aici, ea fugea pe dincolo și ieșea

afară, iar afară era o trecere de mașini și tot timpul pe ea trebuia să o țin de mână și cu ceilalți să mă joc, să fac cât m-am priceput eu la grădiniță.

Asta am fost un an acolo. După un an de zile se înființează postul de telefonistă la Pojejena.

Dar cum mergeați până la Pojejena?

Pe jos, trei kilometri: dus și întors.

Și dacă era iarnă?

Și dacă era iarnă tot pe jos. Era zăpadă mare. Veneam înapoi, credeam ca sunt lupi. Și pe urmă iar veneam înapoi, că trebuia să ajung la oră fixă.

Asta până când am intrat la telefoane. Și aveam o prietenă din copilărie. Și soțul ei a fost contabil bun; erau văzuți ei în sat. Și ea a fost dirigintă la poștă la Pojejena. Și s-a înființat un post la telefoane. Și se cereau șapte clase. Cine are sub șapte clase nu poate ocupa locul. Repede a venit și mi-a făcut cerere și tot și m-au angajat la telefoane. Când m-au angajat la telefoane atunci trebuia să merg drept la Pojejena și acolo era în trei schimburi. Numai că am avut noroc că omul de servicii la Consiliul Popular rea vis a vis de poștă. Omul de servicii era tot din Radimna și avea o soție care tot lucra la noi. Și ei veneau dimineața cu mine. Și când era așa zăpadă mare toți trei plecam. Și atuncea ne punea el: pe ea în față, atuncea el și atuncea eu, în urmă. Eu am întrebat de ce așa. El spune: un popă și două păpădii. Și ea ne aștepta ca să vin seara cu ea acasă. Și când veneam pe drum, ea cântă... Și eu mă țin de haina ei. Și ea spunea: „Nu-ți fie frică! Dumnezeu știe că noi ne-am dus la lucru, nu ne-am dus să furăm, să facem dragoste și n-o să ni se-ntâmple nimic!”

Atunci, într-un timp, am avut plătiți doi vecini : soț și soție și ei veneau înaintea mea. Și aveau felinar. Numai făceau așa cu felinarul și eu știam că mă așteaptă și eu veneam înaintea lor. Și ăla, săracul, îmi povestea... Eu aproape dormeam de la Pojejena până acasă, și el îmi povestea pe tot drumul. Dar ei erau săraci, nu aveau ce mânca, ei duminica făceau fasole, era mâncare bună. Și el povestea cum o să-i cumpere bundă la Țveta lui, cum a fost parașutist, cum o să-și facă în curte bucătărie de vară și grajd... Eu așa, cu el, cu poveștile lui și ajungeam acasă. Și așa am petrecut la Pojejena, la telefoane.

După douăzeci și trei de ani m-am pensionat de pensie de boală.

[Fiica] Umblam la școală, tot la Pojejena. Și la noi în sat erau numai patru clase. Dintr-a cincea eram la Pojejena la școală. Aveam program după masă, că nu erau destule clase. Și veneam de la școală la mama la serviciu ca să venim cu mama acasă că era întuneric iarna. Și într-o iarnă am pornit cu ea eu și toți colegii mei de clasă și pe drum ne-am întâlnit cu ceva căruia îi străluceau ochii. Era vulpe, cred că. Am zis: „Lupul!” Și atuncea mama pe toți ne-a pus în spatele ei, pe ea să o mănânce prima. Și în general veneam cu mama. Ea venea înaintea noastră, patruzeci de copii. Și părinții celorlalți opii veneau la noi la fereastră să întrebe: eu am venit? Dar copilul lor de ce nu o fi ajuns acasă? Deci nu ieșeau ei înainte, ci mama.

Nu-mi pare rău că am mers înaintea ei, că întotdeauna m-am mândrit cu ea. NU vreau să o laud...

Lucrurile acestea cam când se întâmplau?

[Fica] Prin '65 — '66. Într-un timp, ne-a dat CAP-ul o sanie. Și în rest am trecut drumul care trece peste deal, este și acuma, și veneam cu basculele. Ne imbarcau în bascule, că erau mulți șoferi de la noi din sat și ne aduceau. Oricând se puteau ridica și se putea face accident, dar noi eram fericiți că nu veneam pe jos.

Când am fost secetară la școală la Pojejena tot pe jos am mers și la 32 – 33 de ani mi-am cumpărat bicicletă. Ce greu a fost până am învățat să merg... A fost un canal... Erau două drumuri: era un drum peste deal, ăla era ocolit și acolo era un canal; tot în canalul ăla cădeam. Și după aia a apărut autobusul minerilor. Atuncea mergeam până în Pojejena română și apoi doi kilometri până la poștă, dar prin sat. Și atunci, iar, erau niște țigani care aveau câini. Și mie de lupi nu mi-e frică, dar de câine mi-e frică și azi.

Și de la Poștă am și ieșit la pensie, la cincizeci și doi de ani, în pensie de boală. Și până la cincizeci și cinci – cincizeci și șase am avut pensie de boală. Eu am pensie mică. Că au anul ăsta am intrat în pensie, era salariul treizepe mii. Și anul viitor era, deja, salariul, cincisprezece mii. Și am avut pensie mică: cinci sute, șase sute. Acuma am ajuns și eu la opt sute nouăzeci și cinci de mii.

Și în Timișoara cum v-ați mutat?

În Timișoara am venit cu Smilea. Adică eu am soră, o singură soră care e căsătorită aici. Ca domnișoară veneam la ea. Ei: tatăl meu, la armată, a avut un prieten din Timișoara. Și fata lui, după ce ei au venit de la armată, au rămas prieteni. Fata lui

venea la noi, la Radimna, eu cu soră mea veneam la ei. Era un comic... Și când eram la masă, noi eram rușinoase... Adică, na, de la Radimna la Timișoara! Și când stăteam la masă, el spunea tot: „Mâncați salată, mâncați! Carnea nu se strică, că o punem bine!”

Cam ce vârstă aveți când făceați aceste vizite la Timișoara?

Aveam vreo douăzeci de ani.

Povestiți cum era Timișoara, cum vi se părea când aveți douăzeci de ani și veneți aici?

Aveam și prieten la Timișoara, era la *Zlatna Kocika*, atunci era, Găina de Aur. Era vânzător acolo. Și veneam eu și soră-mea la ei și soră-mea a avut un prieten și eu. Și când mergeam, mergeam la film. La film, la Capitol. Era, Timișoara, nu știu cum... Nu era ca acum Timișoara. Era câte un magazin – două pe stradă. Și atunci veneam băieții să ne ia să e ducă la film. Și o dată, țin minte că am fost douăsprezece fete și opt băieți. Și unul a scos bilete. S-a mirat ăla la casă, că așa nu i s-a mai întâmplat să scoată un băiat douăzeci de bilete pentru film. Ne uitam la film și veneam acasă. Totdeauna stăteam la prietenul ăsta, a lui tata, Serdanov. La ei veneam la Timișoara.

După aia soră-mea s-a căsătorit. Adică a avut băiatul ăla, dar nu s-a căsătorit cu el, numai am fost la o petrecere la ei, la Gordana, la ziua ei. Am fost chemate și am venit la ziua ei. Și acolo, cumnatu-meu care a murit, bărbatul lu soră-mea, el a fost acolo, la petrecerea aia și a văzut, nu și cum, s-a îndrăgostit de soră-mea și el i-a vorbit așa de frumos că și ea s-a îndrăgostit de el și s-a căsătorit cu el. A fost un om, cred că mai bun om ca el nu este. A murit tânăr, săracul, la cincizeci și doi de ani. După ce s-a căsătorit ea, veneam la ea. Și când s-a înființat colectivul, eu am venit la soră-mea și cumnatu-meu mi-a găsit la un aprozar. Să lucrez la un aprozar până mă calific, că eu nu am avut carnet de muncă, după aia am primit eu carnet de muncă. Și nu știu cum s-a întâmplat că nu am mai rămas în Timișoara, m-am întors tot la Radimna.

Dar ați lucrat, totuși, o vreme, în Timișoara?

Nu, în Timișoara nu am lucrat de loc. Veneam numai la soră-mea...

[Fiica] Pe unde veneai?

Aaa, veneam pe la Moldova-Nouă, pe la Sasca, pe la Oravița...

[Fiica] Nu ai mai venit și prin altă parte?

Eeei, când s-a măritat soră-mea, la Timișoara, noi îngrășam porc acasă, la sat și îi aduceam aici. Și într-un an, într-o toamnă, să vin să î aduc porc. Dar ei nu știau că sosesc. Eu am trimis vorbă prin cineva să mă aștepte la gară. Și ei nu au primit vestea, nu a venit acela să le spună... Doamne, doamne, ce greu a fost atunci în Timișoara. Nu era taxi, nu era nimic. Și eu am venit de acasă cu lada, de la Baziaș... La Baziaș era trenul care venea prin Yugoslavia, pe la Vrsac, pe acolo venea. Și –am adus până la Baziaș cu căruța, sunt nouă kilometri: făcută, lada, cu porc viu, nu tăiat. Porc pus la portbagaj. Și eu aveam vreo patru – cinci bagaje mari. Cu alimente pentru toată iarna, că noi aveam, la sat și le aduceam lor la oraș. Și când am ajuns eu la Timișoara...

... trecând, așa, prin Yugoslavia!

Prin Yugoslavia, da. De la Baziaș până la Vrasat se închideau ușile, dar pe geam vedeam, sigur!

Când se petrecea acest lucru!

[Fiica] Eu m-am născut în '53, dar eu nu țin minte asta.

Nu, n-am fost eu nici măritată. De la Baziaș era satul Socol și din Socol e granița. Vine Vraciogaj, Biserica Roșie...

Și ușile erau închise de ce?

A fost interzis să coboare! Și pe tren m-a cunoscut un conductor. Era un om așa bun, cu suflet bun. Și m-a văzut cu atâtea bagaje. Și mă întreabă: „Domnișoară, pe dumneavoastră vă așteaptă cineva în gară?” Zic: „Da, trebuie să mă aștepte, că eu am trimis vorbă să mă aștepte!” Când am ajuns eu la Timișoara el vine la mine și mă întreabă: „Ia veniți aici, cunoașteți persoana care vă așteaptă? Ce faceți acum?” Zic: „Nu știu!” „Ei, acum eu vă învăț cum trebuie să faceți!” Porcul viu s-a dus la magazie și mergeai ci tichetul și îl scoteai. El spune: „Acuma ce faceți, că așa mi-e drag de dumneavoastră... — A fost omul mai în vârstă. — Acuma să vă spun cum să faceți. Eu vă ajut să coborâți. Nu dați bagajul jos și lăsați ceva în tren. Nu lăsați tot în tren și coborâți jos, că vă ia. Eu cobor și îmi dați unul câte unul și uitați-vă la mine, dacă le pun toate jos.” Când am ajuns cu bagajele jos, acum spune: „Stați aicea, la bagaje — că erau hamali din ăia, cu căruțe, care duceau bagajele —. Eu merg să vă găsesc un hamal. Și uite, spune, dați-mi chitanța aia de porc, dar nu mi-o dați în mână, dați-mi doar să văd eu numărul și eu merg să vă găsesc porcul. Găsesc hamal și vă îndrum.” Ce credeți, dacă nu

era el ce făceam eu cu atâtea bagaje? S-a dus omul, mi-a găsit porcul în magazie, că erau mulți porci. Mi-a găsit hamal, mi-a pus toate bagajele. A venit cu mine până mi-am pus tot acolo. „Și acuma să vă întreb cevea?” Aveți pe aici, aproape de gară pe cineva cunoscut, familie?” Și mi-am adus aminte de cumnata lu soră-mea. Era lângă gară a doua stradă, lângă Bega. Zic: „Am.” „Ei, acuma merg și până acolo cu dumneavoastră!” Și nu cumva să faceți să mergeți înainte, amarului! Țineți-vă de căruță, înapoi!” Când am ajuns la ușă spune: „Acuma îmi spuneți cum îl cheamă și la ce cameră stă! Rămâneți aici cu bagajul și eu mă duc să-i chem.” Aia, când m-a văzut, s-a prins de păr, când m-a văzut cu ce am venit eu. Și așa că aia a dat telefon... Ei, nu nu a dat telefon, a venit ea cu mine. Puteți să vă închpuți, de la gară și soră-mea a stat în Freidorf. Și am mers cu căruța aia. Și aia, îmbrăcați, de braț, plecau în oraș. Când m-au văzut, era să rămână jos!

[Fiica] Vă povestește mama cum a ajutat-o domnul acela. Pote și de aceea că, în satul vecin, mi-a povestit o doamnă că bunica cosea și venea întotdeauna la bunică cu mama ei când veneau la cusut ca s-o vadă pe fata aia frumoasă, că se spune că mama a fost foarte frumoasă.

A fost, s-a făcut bal cu satele vecine: bal la Șușka, bal la Belobreșka, bal la Moldova Veche... A fost *maski bal*, acolo, am fost la *maski bal*, dar la Belobreșka, la Pojejena, la Șușka, bal. Și de asta sora mea nu m-a prea iubit. Ea a avut cu trei ani mai mult decât mine, dar ea nu a prea fost aleasă, așa, ca mine... Nu știu ce am avut eu. Poate nu eram așa frumoasă, dar eram foarte blândă și veșnic veselă și omul vesel și blând întotdeauna e frumos. Poți să fii tu cât de frumos, dacă ești dur, nimeni nu te socotește.

Și la toate balurile... La bal nu se mergea ca acuma: la ora douășpe noaptea se îmbracă fata și pleacă la discotecă. Eram invitații, mai invitații, le păstrez. Avem invitații speciale, cu tot programul. „Invitație, onorată familie”... Mai țin eu până când e Iulia. Și la bal te duceai cu invitație. Și nu poți să meri neînsoțit. Eram vreo patru fete, așa, mai... în sat, care vream să mergem la bal. Nu aveai voie fără părinți, fără frați sau fără cineva însoțitor. La tată-meu nu-i plăcea să meargă. La mama, nici atâta. Dar unchiu-meu, fratele lui tată-meu, ăla era un om vesel... El a fost tot timpul președintele colectivului. Ele a avut patru fete, învățătoare, profesoare, că noi am fost șase fete din doi frați. Și toate am fost cu pregătire; mai puțin eu și sora mea, cu meserii.

Și când ne duceam la bal cu unchiu-meu... El a fost așa, am vrut să spun că el dacă... Când îi vine lui și erau tamburași în sat îi cântau și îi puneau să se culce pe spate și să îi cânte. Om vesel. Un sârb din ăla vesel! Cântăreț ș... n-a fost dansator. Numai cântăreț și vesel era... Și cu el, atuncea, luam căruța sau sania și el, cu noi, când intră acolo... Atuncea, toți băieții care ne-au făcut invitațiile îl iau pe el prima dată. Rândul întâi a fost întotdeauna nu numai pentru noi, dar pentru toți musafirii care vin din alte sate. Oricât să fie ăia de onorați, dar musafirii, să fie și cu opinci erau tot în rândul întâi.

Astazi se merge cu blugi, cu orice... La bal nu se mergea numai cu rochie neagră, bleumarin, cu gulă alb. Iarna, de multe ori, ne duceam cu șosete albe și cu pantofi negri. Iarna! Până acolo ne duceam cu paltoane, dar acolo, aranjate!!! Și numai așa, cu freză. Așa dormeam!

Cum vă făceați freză, de exemplu?

Fiecare a doua seară sau sâmbăta precis, te spălai pe cap și în loc de bigudiuri aveam din cârpe, tăiate, moațe. Legate de cap și ălea dormeam. Și când le desfăceam le făceam bucle, numai bucle, să vedeți. Așa dormeam ca să nu se strice freza. Eram toate cu freze, cu rochii din alea de gală. Și atuncea se termină programul... Adică începe ori cu *Imnul Regal* ori cu *Tatăl Nostru*. Se fac piese, poezii. Minunat a fost. Și la urmă, tombolă. La tombolă se făceau torturi, găște se vindeau la tombolă. Atuncea se vindeau bilete pentru *regina balului*, până s-a desființat regatul. Atuncea a rămas *frumusețea balului*. Aia am fost eu [Râde.]. Și se vindeau... au fost sută de bilete. Și acolo se cumpărau. Și cine vrea să mă facă regină, el –a dus și a cumpărat cincizeci și unu. Restul s-au putut vinde la toate fetele: ești frumoasă, ești simpatică sau ești antipatică. Fiecare scria la cine ce voia, iar poștașul ducea. Și mie îmi aducea cincizeci și una de bucăți.

Dar cine le cumpăra?

Am văzut, când se apropia, trebuia să îl iau de la primul dans, care m-a scos regină. Și se vindeau biletele și când primeam biletele, atuncea începe valsul reginei. Și eu tot mă întind, iar au dat atâția bani, că erau și băieți veniți din altă parte, cine știe, nici nu m-a văzut, poate, atuncea i-a plăcut de mine și a vrut să mă aleagă. Și atuncea eu cu el dansam câteva minute singuri și era așa, hârtie creponată tăiată subțire și ne înveleau în aia și ne aruncau confeti. Eu dansam, dar de rușine nu știam unde să mă scund. Și, după aia, începe dansul cu toții. Dansau toți și așa se termina balul.

Numai sârbi participau?

Erau mai mult sârbi. Erau și câțiva români dar, cum să spun, dacă cineva avea în familie români și veneau, dar în majoritate sârbi. La Șușka e satul românesc, dar nu adevărat românesc. Vorbesc și ei românește, dar puțin greșit. Acolo erau și români, la Pojejena Sârbi, la Moldova era *maski bal*, nu mai știai ce erau...

La bal mascat ne duceam cu sania... Tot cu invitație. Aveam un vecin, avea un cal roșu — Și acuma îl țin minte. — Și așa că eram noi, patru – cinci, cu el mergeam ca însoțitor. Avea așa o mustață, așa, sârbul! Și ne ducea la bal. Acolo nu știam cu cine dansam... Vine unul... Erau draci făcuți cu coadă, erau lupi, și măști frumoase, în toate felurile. Dansezi, te învârtești și nu știi cu cine.

Numai bărbați erau mascați sau și femeile?

Și femeile erau. Și femeile își băteau joc de bărbați când ei dansau.

Aveau anumite date aceste baluri?

Da, când e Lăsatul Secului. *Fășanke*, cum îi spune. La Moldova Veche se cheltuiau mulți bani pentru asta. La Moldova Veche două zile ținea. Și se făceau oamenii bebeluși, așa, și în camioane și acoperiți și plângeau pe drum... La noi se făceau țigani.

Dar la Radimna era doar în timpul zilei și nu era bal?

Ba da, era bal, seara, și la noi. Dar nu era nimeni mascat la bal. I se spunea balul mascat, dar nimeni nu era mascat. Dar două zile, luni și marți, se țineau mascații. Și sâmbăta, la Sântoader, se închide săptămâna.

Povestii-mi cum v-ați căsătorit!

[Râde] A fost din sat. Și a fost plecat cu niște învățători, ca pedagog și a fost plecat cu ei. Eu nici nu m-am gândit la el. Eu l-am văzut că tot vine, atunci eram gestionară la cooperativă. El tot venea la cooperativă, tot venea pe acolo. Părinții lui lucrau niște pământ pentru străbunica aia a mea. Că bunică-mea a fost o femeie cuminte : a avut treizeci de lanțe de pământ pe care le-a vândut cu bani, dar cu jumătate din preț și până ea trăiește să aibă drept la jumătate din produse. Și ea a trăit nouăzeci și opt de ani. Mulți au murit înaintea ei. Și așa erau și părinții lui. Și ei tot veneau pentru pământ și el tot venea la magazin și intra în pivniță și făcea ordine și toți l-au îndrăgit din casă, ce copil isteț. Dar asta nu prea vreau să povestesc. Așa m-am căsătorit cu el și a venit Smilea și el și-a găsit pe alta.

Am vrut să vă întreb, ați spus că această străbunică a avut treizeci de lanțe de pământ...

Asta a fost de mult, înainte de colectiv.

[Fiica] Ea a murit în '53 în ianuarie și eu m-am născut în martie.

Eu nu prea țin minte datele. Eu mergeam cu bunica, aveam două lanțe de vie și știu că bunica mă lua de mână și ne duceam să vedem via. Și noi mergeam să vedem via, mergeam pe jos. Nu era așa departe, dar... Și avea bomboane în buzunar și când ajungeam la vie ne punea să stăm jos și ne dădea bomboane ca să putem să mergem. — Și bunicul, străbunicul, a fost un om foarte al dracului. Ea ne-a povestit că noi pe el nu l-am cunoscut. — Și acolo, la vie, trebuia să aibă paznic, că multe feluri de struguri au fost. Că două lanțe de vie au fost și se culegeau strugurii și se mâncau întregi, nu ciuguleam, așa, ca să se știe când a umblat cineva. Și era drum, trecea pe lângă vie, drumul mic spre șoseaua națională. Și era alt drum mare. Și el, ce s-a gândit, cum să sperie lumea și să nu mai treacă lumea pe acolo. Și el cu nu știu ce ață de tei a pus el, că Dunărea era aproape și pădurea aproape și asta suna. Nu știu, când răgea el aia, aș urla. Fuge lumea, ocolea câmpul și mergea pe drumul celălalt. Nu a mai trecut seara sau noaptea nimeni pe acolo. Au spus că e ceva acolo.

El a fost pe vremea când bărbații se purtau încă cu cămăși din astea țesute, albe și aveau izmene largi și cămăși lungi, așa. Asta mi-a povestit bunica, nu l-am cunoscut. În fiecare dimineață, la patru, se ținea utrenia. Și oamenii veneau, nu aveau ceas acasă. Și veneau mult mai devreme... Se așteptau, aici, pe trepte și așteptau să tragă clopotul ca să meargă la biserică. Și spune bunica: nu au putut să doarmă noaptea, honc – honc – honc, honc – honc – honc, honc – honc – honc, povesteau, povesteau. El s-a enervat. Și într-o seară târziu, sâmbăta, unge treptele cu din ăsta negru. Și ei nu văd. Nu era lumină, nu era nimic. E au pipăit și când au simțit treptele s-au așezat. Când a tras clopotul n-au putu să se ridice; s-au lipit de trepte. Și și-au distrus și izmenele și tot. Și nu au mai venit să e așeze acolo.

Și s-au gândit ce să punem lângă casă, că aveam, așa, un metru piatră albă lângă casă și, după aceea, pomi. Să pun dudu? Să vină să scuture pentru țuică? Să cadă jos și să pută a țuică? Să pun dud altoit? Să se crăcăneze femeile să culeagă frunze pentru viermii de mătase? Să pun tei, care cum trece să rupă creangă cum vrea? Pun salcâm: miroase

bine și împunge, nimeni nu se atinge de el. Și așa a fost. Multe a făcut mul ăla, multe prostii, dar nu îl știu decât din povestire și din poză.

Ei aveau pământ, dar se spunea despre ei că au făcut bani. El a fost așa, al naibii... S-a dus și la câțeva lungime de câmp era un deal. Și erau spini. Și el a luat oameni și a defrișat. A defrișat tot dealul ăla și în vârful dealului au făcut — acolo am fost și eu — o cameră în jos și una în sus. Jos a fost sluga cu soția și sus au avut ei un divan și binoclu. Și de acolo se vedea peste Dunăre Sârbia, mult se vedea în Sârbia. Și când s-a defrișat aia, era lume multă. Și ridicau o cărămidă și fugeau. Era lume săracă – săracă. Fugeau ca să apuce de lucru, căci câte douăzeci – treizeci de oameni lua pentru defrișarea aia. Și ea pentru ăia trebuia să facă mâncare.

Au avut un om, nu o slugă, dar un om care a lucrat la casă. Și sus — și acuma, dacă mergeți mai e asta — am avut o cuptoriță de pâine în curte și am avut, așa, cuptor mare în zid zidit. Ea seara, îi pregătea omul ăla apa, se făcea mălai pentru oameni, pâini. Și îi pregătea o sută cincizeci de litri. Și ea din apa aia trebuia să facă mălai. Așa ea pregătea și când plecau oamenii la lucru le dădea mâncare.

Seara... De asta îmi pare rău... Avea, cam cât e camera asta, ca de sac, poneavă... Și seara, când veneau de la lucru, puneau aia în curte, sa, dacă era ploaie, în șopru și, tot așa, se puneau castroane emailate pline cu mâncare suficientă și lângă fiecare lingură se puneau banii cât a câștigat omul și câte o franzelă de pâine. Era o pâiniță tăiată la mijloc și rumenă. Asta nu a făcut ea, asta a cumpărat de la brutar. Ea nu dormea în zilele alea cât avea oameni la lucru. Dormea așa, în bucătărie, cu capul în mâini și când îi amorțea mâna știa că e vremea să se scoale.

Și a avut trei copii: doi i-au murit mici și fata asta, de șaispe ani. Fata asta de șaispe ani a dat-o la Biserica Albă. ăsta era orașul cel mai mare din Serbia, din apropiere. Au dat-o acolo, la școala de dans. Era de șaispe ani. Și ea s-a dus acolo și a învățat școala și a transpirat, a băut apă și s-a îmbolnăvit de plămâni. Înainte plămâni erau mai rău ca cancerul. Și fata era bolnavă... Au dus-o în tot locul, dar... Numai peste Dunăre, în Serbia, era o babă care le scotea în fiecare an niște rădăcini și îi aducea anumite rădăcini și îi făceau ceai și a trăit ea mulți ani așa. Și în ultimul an, când a murit, avea șaispe ani și ceva... Ultimul an, s-a îmbolnăvit, el ba să adune trifoiul, ba să termine ceva în câmp și când s-a dus, baba a murit. Și nu lăsat la nimeni rețeta aia. Și a venit

acasă și gata a fost. Și când fata a murit, ei au scos, așa, vedeți, cum sunt două trepte, găleți cu băutură, mâncare, ca tot satul să mănânce, de biata Mara. Ei, după ce au băut, toți au cântat. Și de asta ea tot mi-a spus: „Ai grijă, când mor să nu faci cumva să aduci popi. — La noi, la înmormântare este paradă! — Să nu dai atâta pomană. Că noi pe urmă am văzut: noi ne smulgem părul, în casă, și ei cântă, lângă casă, beți!”

[Fiica] Oamenii, vara, după ce terminau lucrul, înhămau caii la fiacăr și mergeau la petrecere în Serbia...

Aveau un cal, așa-i spune, „Cap de zahăr”, în prăvălia lor. Și tăiau cu barda și hrăneau calul ăla. Și atuncea, după ce terminau tot de lucru, se îmbrăcau cu bunde... Noaptea, nu știu cât a fost... Dunărea a fost înghețată la noi, se mergea cu căruța peste Dunăre. Și ei se-mbrăcau, prindeau calul la trăsură și... peste Dunăre, la Gradiște. E primul oraș, acolo. Și acolo mâncau, se petreceau și dimineața veneau acasă. Asta le-a fost distracția iarna. Vara nu, că vara se muncea, aveau de lucru.

Să ne întoarcem, atunci, la această străbunică!

În război! Ea era singură, atunci, era singură, încă părinții mei nu au cumpărat casa de la ea. Era războiul întâi. Ea rea singură și știau și veneau să-i fure. Și nu a mai avut prăvălie, birt, nu a mai avut nimic: doar pământ și casă. Și atuncea a dat o bucată de pământ la un sărac, la un vecin, care venea să doarmă noaptea cu ea. Și spune, asta iar m-a învățat: „Ai grijă, dacă e vreun război, niciodată să nu stai drept la geam să te uiți! Printre geamuri, la perete.” Că ea pățit: dădeau cu pietre în geam și totuși a scăpat. Și ea avea un câine mare, în grădină. Și rău, nu puteai să intri în grădină. Și ea s-a dus să dezlege câinele și când a dezlegat câinele s-a lovit la un picior și până și eu când am crescut tot i-am pansat piciorul ăla, tot îmi plătea să-i pansez piciorul ăla. Și ea spunea că dacă auzea că se plimbă pe lângă casă, trăgea cu pistolul. Și atunci fug, fug de nu se mai opresc.

Și atunci, la prăvălie, avea aici, la ușă la prăvălie un clopoțel cu sârmă legat și până în grădină. Când se deschidea ușa, el suna. Când ăla a venit în prăvălie ea a auzit soneria, dar el nu a știut că ea știe. A deschis sertarul și a ridicat cămașa aia și a scos toți banii și i-a strâns peste pult. Și când ea a venit, a văzut că fuge, a văzut sertarul deschis, l-a prins la pod și așa l-a prins și i-a luat toți banii. Și când a murit el, nu a avut în ce să se

încalțe: ea i-a trimis pantofii lui bărbatu-său și hainele. Vezi: el pe mine m-a furat, dar tot eu l-am îngropat, cu hainele mele.

Ea nu avea voie să iasă, nici nu avea fereastră. Ea nu avea voie să iasă din bucătărie că a fost gelos. Atunci duminica... Ei aveau câte două scroafe și porci... Și atunci duminica făcea mâncare. Și după aceea venea, pune scaunul și aicea era hora, în colț. Și ea stătea acolo și se uita. Și el fierbea că ea vede. Și atunci el, cu bastonul, s-a dus în curte și a lovit un pui și venea și zicea: „Vezi că trebuie tăiat un pui, că nu știu ce a făcut! Îi rupea picioarele ca ea să se ducă în bucătărie să îl jumulească. Dar ea era șmecheră. Avea jar și pune cenușă peste jar, ținea apă fierbinte deasupra și repede mergea și în câteva minute, spunea, a jumulit puiul și iar a venit. El crăpa de ciudă.

Și pe urmă a fost bolnav, a fost paralizat, dar a fost așa de gras de doi oameni l-au întors în pat. Și, spune, trebuia să-l scoată în curte și cu fiacărul să-l plimbe prin curte. Și el tot așa o amenința, că de gelos a fost gelos. Și odată, spune, el avea pușcă de vânător agățată deasupra patului. Și odată, spune, a venit și a desfăcut rochia și a spus: „Trage, să nu faci pagubă!” Și el a murit și de la șaiszeci de ani până la o sută de ani a mai trăit ea singură. O viață.

Întâi a iubit-o pe soră-mea, apoi m-a iubit pe mine. Multe amintiri, așa, și urâte și frumoase.

Când a venit colectivul, fratele lu tata meu era președinte. Și aveam parcela. Și eu am fost învățată să beau din urcior cu țigani, când eram la câmp și să mănânc cu tacâmuri de argint cu domnii, când veneau în vizită. Așa că am știut să sap. Și unchiul meu vine și controlează care cum sapă. Și vine și pe la mine. Și îi spun: „Ia sapa, unchiule, că pe fiecare îl ajută cineva, eu nu am cine să mă ajute!” „Nu-ți ajut, că văd că tu știi să sapi în șapte feluri!”

Nu am avut pământ mult, dar pământ bun. Eu am avut câteva hectare de pământ în jurul satului. L-am vândut tot acum.

Unchiul meu a fost mai înstărit. Și când a fost cu deportările, el a fost proprus ca să fie ridicat și el. A avut oamenii ăia care îi cărau sacii cu grâu, cu porumb, care au spus că el are mult pământ... Tatăl meu a fost mult mai sărac ca el, dar a fost mai domn. Și a spus că să-l ducă pe fratele lui în locul lui, că el o să aibă grijă și de noi. Dar ne ducea și pe noi dacă l-ar fi dus pe tata. Și unul dintre ei a venit și ne-a spus: aveți grijă! Și pe urmă

nu știu cum a fost, cum s-a ajuns și doar cele alte două familii s-au dus; a scăpat și unchiul, dar am scăpat și noi. Nu au avut pentru ce să ne deporteze, căci avere mare nu am avut. Am fost oameni cu meserii, cu muncă.

[Fiica] Această străbunică, să îi spun... Asta știu din povești. Soțul ei mergea în vizită la tatăl ei și ea îi pupa mâna și el îi dădea straiță sau nu știu ce se dădea atunci copiilor.

Părinții bunicii erau din Radimna. Și el a fost învățător și a primit post în Serbia, la Biserica Roșie. Ei au fost cinci copii. Și așa că au trăit acolo. Și din cunoștințe, din astea, bunicul ăsta, nebunul ăsta care vă povestesc, el a fost din Radimna. Și el a fost căsătorit și i-a murit nevasta. A fost mai în vârstă, era mai apropiat de tata lui maica. — Maica, așa îi spuneam noi. — Și atunci mergea la ei în Serbia. Când asta a ajuns fată mare... Ea, când a fost mică, îi săruta mâna și căpăta bani de la el. Că așa a fost înainte, când vine cineva să îi zici sărut mâna și îți dă bani. Și au obligat-o, că înainte a fost: „Fată, te măriți acolo” și acolo se mărita fata. Nu era unde vrea ea. Așa că au măritat-o după el. Și ea cu el a chinuit. Casa asta au făcut-o și a trăit viața asta cu el. Numai că nu l-a iubit și a chinuit-o. Și uite ce ți-i viața.

Au avut magazin și au avut șei de cai. Și nemții, sigur, când au intrat, au venit drept așa. Tata a știut nemțește. Și l-au luat cu el să le arate unde-s românii. Am crezut că l-au omorât. Dar străbunica aia avea tot reviste nemțești. Odată le-a pus pe masă și a pus lapte pe masă...

S-au îmbrăcat, mai mulți, în costum, frumos, și –au dus la film. Au crezut că la film se stă în banca întâia, ca să vadă bine [Râde.] Ca la spectacol. Și s-au pus în rândul întâi... Obosiți, toată ziua au arat, au lucrat în câmp și s-au îmbrăcat în costum și s-au dus la film tocmai în Serbia. Și s-au pus în rândul întâi. Și acolo, când a început, ei au adormit. Și acolo, pe ecran, erau cai. Și cum fugeau caii, ei, când s-au trezit au început să fugă înapoi, peste lume, că îi calcă caii de acolo. Și a spus unul: „Dva sam dadel udin, sto daiam do zizin!” „Douăzeci de lei am dat să intru, o sută dau să ies! Costumul meu de trei mii!” [Râde cu poftă.]

Când eram eu fată mare.

Era pe vremea când se purtau izmene și aveau opinci și aveau așa, ciorapi roșii. Adică nu ciorapi, obiele le spuneau. Și de ce poartă aia, că când au fost sârbii bătuți de turci au călcat în sânge. Și de aceea au rămas să poarte așa, cu roșu.

[Fiica] Și când aveau copii, aduceau obiele aste în casă și înveleau copilul nou născut în obiele ca să fie roșu.

Tatăl lui tată-tău a avut din astea, așa că bunică-ta, când te-ai născut tu a venit cu din astea. [Râde.]

[Fiica] Erau de lână, așa că puneau sângele în mișcare... Ceva trebuie să fi fost.